

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Максимович В.С.

аспірант;

Науковий керівник: Степико М.Т.

доктор філософських наук, професор,

Заслужений діяч науки і техніки України

Національний інститут стратегічних досліджень

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ПИТОМА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Головною атрибутивною соціокультурною та цивілізаційною характеристикою нації є її ідентичність. Саме тому, як зазначав З. Бауман «...підвищення інтересу до обговорення ідентичності можуть сказати значно більше про нинішній стан людського суспільства, ніж відомі концептуальні та аналітичні результати його осмислення» [1, с. 176].

Головним здобутком формування колективного українського «Ми» часів незалежності є те, що більшість українців пишаються своєю країною, вважають себе патріотами, незважаючи на всі соціально-економічні проблеми свого буття. Рівень прихильності до своєї держави за часи незалежності ніколи не опускався нижче 50%, піднімаючись вище у часи революційної консолідації. Сучасна українська ідентичність постає у нових культурних та геополітичних смислах, які є однаково прийнятними для всіх громадян країни, незалежно від їхньої етнічної та регіональної приналежності. Нині вже не мають вирішального значення для самовизначення людини її національність чи мова: головне – як вона ставиться до незалежності та суверенітету країни та чи вважає своїм «континіум українських цінностей». Саме тому сьогодні «українець» – це вже не національно-етнічна категорія, а ціннісна. До таких цінностей належать незалежність і державний суверенітет України, європейські ідеали свободи, справедливості, принципи правової держави та народовладдя.

Ієрархія ідентичностей громадян України, згідно зі спеціальним соціологічним опитуванням Центру Разумкова за 2016 рік, типова для

стабільних суспільств, проте проблемна для несформованих ще націй та які ще притому перебувають у стані війни як Україна. Так найбільш важливою для громадян України й понині залишається їх позиція в сім'ї. Друге-четверте місце посідають такі показники ідентичності людини як її нинішня чи попередня професія, вікова група (а значить і стан здоров'я, і працездатність), гендерна належність (що теж впливає на характер зайнятості). І лише п'яту позицію в ієрархії цінностей посідає ідентифікація себе як громадянина України. Шосту та сьому позицію посідають такі ознаки як «національність» і «належність до України як країни, у якій я живу». Останні восьме-десяте місця в ієрархії цінностей посідають: релігійна належність чи ставлення до релігії; політичні симпатії до певної партії, групи чи руху [2, с. 4].

Окрім того існує ще загроза насадження ззовні сценаріїв конструювання нових колективних ідентичностей в Україні в умовах, коли частина населення ототожнює себе із Західною Європою, поділяючи сучасні західні культурно-цивілізаційні цінності, а решта живе в зовсім іншому «просторово-часовому вимірі». Як приклад для багатьох мешканців Криму та Донбасу українська ідентичність виявилася взагалі неприйнятною.

Національна ідентичність є багатофакторним феноменом, дослідження якого може мати міждисциплінарні складові психології, філософії, культурології, політології тощо. Окрім того важливою її складовою є безпековий вимір, який ще мало досліджений. До того ж, в наявних наукових розвідках відсутня методика систематизації викликів та загроз, що постають перед державою та її суспільством на шляху формування та утвердження самодостатньої української політичної нації.

Перспективи формування стійкої загальнонаціональної української ідентичності визначальним чином залежать від взаємостосунків двох найбільших етносів України які визначають соціокультурний образ України: титульного – українців та етнічних росіян або тих, хто себе такими вважає. Ці стосунки реалізуються сьогодні як конкуренція на території України панросійської імперської та європейської української ідентичностей. Причому проект створення панросійської ідентичності в Україні має довгу історію, започатковану ще Переяславськими угодами 1654 року, а не тільки сучасною російсько-українською війною. Небезпека конкуренції на теренах України української та російської ідентичностей полягає у тому, що остання, на відміну від

проєвропейської, здатна замінити українську національну ідентичність, бо механізми її конструювання формують ілюзію «нерозрізнення» цих ідентичностей через спільний багатовіковий спосіб буття, спільні життєві практики у побуті, освіті, охороні здоров'я, кар'єрному зростанні та віруваннях тощо. Феномен цього нерозрізнення вдало використовує кремлівська пропаганда у гібридній війні РФ проти України.

Зусилля Російської Федерації, спрямовані на послаблення або «розмивання» української ідентичності, генерують сепаратизм, виносять на поверхню ідеї федералізації України. Водночас ці дії стимулюють прагнення сусідніх держав побудувати в Україні свої національні автономії, активізуючи проблеми деяких національних меншин шляхом використання їх низкою зарубіжних політиків як зручного інструментарію для реалізації власних інтересів за рахунок українців. Це, наприклад, так звана русинська проблема, зростання напруженості у відносинах України з низкою держав-сусідів через зміни вітчизняного освітнього законодавства, актуалізація проблем інтерпретації спільного минулого тощо [3, с. 25-26].

Вітчизняні науковці, які займаються вивченням причин виникнення збройної агресії Російської Федерації проти України (І. Кресіна, Ю. Шемшученко, В. Горбатенко, Л. Лойко, О. Кресін, О. Стойко) виділяють шість таких причин та ранжують їх у порядку важливості: економічний (залежність від торгово-економічних зв'язків із Росією), політичний (формування феодальних відносин між власниками великих промислових підприємств та їх працівниками), історичний (тривала орієнтація жителів регіону на Москву), географічний (напівпериферійний регіон) та мовний (формальний привід – захист інтересів росіян та російськомовного населення, «позбавлених» можливості спілкуватися рідною мовою) [4, с. 88].

З огляду на викладене, можна дійти до висновку, що національна ідентичність України є однією з основних складових національної безпеки. Разом з тим, реалізація ефективної безпекової політики України, а також належна увага владних інституцій передусім до гуманітарної сфери забезпечує утвердження засад національної єдності та консолідації українського суспільства на шляху до становлення політичної нації задля успішного протистояння безпековим викликам, що постають зокрема з боку Російської Федерації.

Список використаних джерел:

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман; пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Изд-во «Логос», 2002. – 390 с.
2. Консолідація українського суспільства: шляхи, виклики, перспективи. – Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії, 16 грудня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf>
3. Рафальський О.О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. – 400 с.
4. Політико-правові механізми формування національної ідентичності населення Донбасу: Наукова записка / Кресіна І.О. (керівник авт. кол.), Шемшученко Ю.С., Горбатенко В.П., Лойко Л.І., Кресін О.В., Стойко О.М. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. – 116 с.
5. Лісовий В., Проценко О. Націоналізм, нація та національна держава / Націоналізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К., 2000. – С. 11–37.
6. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про зовнішнє та внутрішнє становище України в 2018 році». – К. : НІСД, 2018. – С. 25. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-02/Analit_Dopovid_Poslanntia_2018.pdf